

ALISHER NAVOIY IJODINING MUSTAQILLIKDAN KEYINGI DAVRDA O'RGANILISHI

Obidova Mubinabegim Nizomiddin qizi

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili yo'nalishi 2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20052096>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Alisher Navoiy merosining mustaqillik yillarida o'rganilishi, sobiq tuzum davridagi g'oyaviy cheklovlardan xoli bo'lgan yangicha tadqiqot usullari va erishilgan natijalar tahlil qilinadi. Navoiyshunoslikda tasavvufiy va irfoniy yo'nalishlarning tiklanishi, shoir asarlarining yangi akademik nashrlari hamda milliy ma'naviyatni yuksaltirishdagi o'rni ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, mustaqillik, ma'naviy uyg'onish, irfon, tasavvuf, akademik nashr, "Xamsa", milliy g'oya, matnshunoslik, adabiy tahlil.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, barcha sohalarda bo'lgani kabi adabiyotshunoslik fanida ham tub burilish yasaldi. Uzoq yillar davomida "sinfiylik" va "partiyaviylik" qoliplariga solib kelingan Alisher Navoiy ijodi nihoyat o'zining haqiqiy, ilohiy va insoniy qiyofasini namoyon qila boshladi.

Mustaqillikning ilk kunlaridanoq Navoiy siymosi milliy ma'naviyatimizning markaziy nuqtasiga qo'yildi. Bu shunchaki adabiy hodisa emas, balki xalqning o'zligini, tarixini va e'tiqodini qayta tiklash jarayoni edi. Mustaqillik davri navoiyshunosligining asosiy xususiyati — shoirni o'z davri muhitida, u e'tiqod qilgan islom falsafasi va tasavvufiy qarashlar orqali xolis o'rganishdan iborat bo'ldi.

Sobiq sho'ro davrida Navoiyni "xudojo'y shoir" sifatida ko'rsatishdan qochib, uni faqat dunyoviy muammolar kuychisi sifatida tasvirlashga urinilgan. Mustaqillik yillarida esa akademik N.Komilov, I.Haqqulov, A.Rustamov kabi olimlar shoirning "Xamsa"si va "Xazoyinul-maoniy" asarlarini tasavvufiy istilohlar orqali sharhlab berdilar. Shoir ijodidagi "Ishqi majoziy" va "Ishqi haqiqiy" tushunchalari o'rtasidagi bog'liqlik, insonning ilohiy kamolot sari intilishi kabi mavzular tadqiqotlarning markaziga chiqdi.

Navoiy merosini o'rganishning poydevori uning asarlarini to'g'ri va to'liq nashr etishdir. Mustaqillik yillarida Alisher Navoiy asarlarining 20 jildlik mukammal to'plami yakuniga yetkazildi. Bu nashr avvalgi nashrlardan farqli o'laroq, shoir asarlarini tahrirsiz, o'z asliga yaqin holda xalqqa yetkazdi. Shuningdek, "Xamsa" dostonlarining nasriy bayonlari yaratilgani navoiyshunoslikning ommaviylashishiga katta hissa qo'shdi.

Mustaqillik davri navoiyshunosligi o'zbek xalqining jahon tamaddunidagi tarixiy o'rnini qayta belgilab berdi. Alisher Navoiy merosining xalqaro miqyosda keng targ'ib qilinishi, xorijiy tillarga tarjima qilinishi va chet ellik sharqshunoslar bilan o'rnatilgan ilmiy ko'priklar o'zbek ilmiy tafakkurining nufuzini yuksaltirdi. Navoiy dahosi bugun butun dunyoda Sharq Renessansining eng ulug'vor ustuni, gumanizm (insonparvarlik) g'oyalarining ilk va eng yirik targ'ibotchisi sifatida e'tirof etilmoqda. Shoir asarlaridagi millatlararo totuvlik, bag'rikenglik va tinchlik g'oyalari bugungi globallashuv davrida butun bashariyat uchun najot yo'li bo'lib xizmat qilishi mumkinligi asoslandi.

Mustaqillik davrida Navoiy asarlari yosh avlodni vatanparvarlik, adolat, ilmga muhabbat ruhida tarbiyalashning asosiy manbaiga aylandi. Shoirning "Insoniy - xalqning ardog'ida

bo'lish", "Ilm - baxt kaliti" kabi g'oyalari yangi o'zbek jamiyatining ma'naviy ustunlaridan birini tashkil etdi. Bu borada Davlatimiz rahbarining Navoiy merosini o'rganish bo'yicha qabul qilgan qarorlari va Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetining tashkil etilishi sohadagi ilmiy izlanishlarni yangi bosqichga ko'tardi.

Xulosalab o'tsam, mustaqillik yillarida navoiyshunoslik fani o'zining haqiqiy yo'lini topdi. Endilikda shoir ijodi faqatgina quruq maqto'vlar yoki qiyosiy tahlillar predmeti emas, balki inson qalbini poklovchi, millatni birlashtiruvchi kuch sifatida namoyon bo'lmoqda. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, mustaqillik davri navoiyshunosligi shoir dahosini dunyo miqyosida yangicha talqin etish, uning asarlaridagi umuminsoniy qadriyatlarni xalqaro hamjamiyatga yetkazish borasida ulkan yutuqlarga erishdi. Biroq, Navoiy olami shunchalik kengki, har bir yangi avlod undan o'zi uchun yangi ma'no va hikmatlar topishda davom etadi.

Alisher Navoiy siymosi va uning ijodi sobiq sho'ro mafkurasi tomonidan majburan taqilgan "saroy shoiri" yoki "dinni inkor etuvchi dunyoviy ijodkor" kabi sun'iy va g'arazli qoliplardan butunlay xalos bo'ldi. Mustaqillik sharofati bilan Navoiy chinakam milliy qahramon, bashariyat mutafakkiri va islomiy-irfoniy tafakkurning cho'qqisi sifatida qayta kashf etildi. Shoirning har bir bayti, har bir dostonidagi syujetlar asosi Qur'oni Karim hikmatlari va Hadisi sharif mazmuni bilan chambarchas bog'liqligi ilmiy isbotini topdi. Bu esa navoiyshunoslikni shunchaki filologik sohadan, ulkan ma'naviy-axloqiy yo'nalishga aylantirdi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". – T.: "Ma'naviyat", 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetini tashkil etish to'g'risida"gi Farmon. 2016.
3. Haqqulov I. "Navoiyga qaytish". – T.: "Fan", 2007.
4. Komilov N. "Tasavvuf". – T.: "Sharq", 2009.
5. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami. 20 jildlik. – T.: "Fan", 1987-2003.